

"O‘TKAN KUNLAR" --- NOVATOR MEROS

Ibrohimova Mohlaroy Abdubannob qizi

Qo‘qon Davlat Universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Milliy romanchilik asosiga aylangan "O‘tgan kunlar" romani butun dunyo bo‘ylab arab tilida, o‘tmish haqidagi salmoqdor asarni Mark Riz ingliz tiliga tarjima qilish uchun 15yil umrini sarfladi.¹So‘z ustasi Julqunboyning o‘zi "moziyga qaytib ish ko‘rmoq hayrlikdur",deb ta’kidlaydi.Undagi tarixiy voqealarni boshqa kitob ham tasdiqlaydi.Otabek va Kumushning muhabbat hikoyalari Toshkent va Marg‘inon shaharlari o‘rtasida sodir bo‘ladi.Toshkent Kumushni bermadi?Zaynabning dona holi yarashmagan edimi?Bekdan boshqasi bo‘lsa uni alishmas edi.Xon zamonlaridagi otlarning tapir - tupuri,notinch yurtdagi aholining ijtimoiy muammolari,asar qahramonlaridagi paradoks,antiteza, haqiqatlar chuqur yoritilgan durdona san‘at namunasidir.Azizbekning Musulmonqul bazmi jamshidini qizdiruvchisi,Homid alarning xizmatchisi edi.Muqaddas ismlardan biri bo‘lgan Yusuf (a.s.) --- go‘zallik timsoli edi.Otabekdan nega otangiz ularga indamaydi deb savol berishganda,Hayya Alal Falaq kitobini kim ham eshitardi deydi.

Kalit so‘zlar:

KIRISH

XIX asrning birinchi yarmidagi voqealar rivoji hikoya qilingan xotin- qizlarning paranjili yurishi, qadimiy folklor namunasiga oid kuylar,dutor,setorlar --- bari milliylikka urg‘u beradi.Kumushning yosh to‘lgan nigohida tushunib bo‘lmas uyat- andisha,g‘urur borligini o‘zbek xalq dostonchiligida ham tuyg‘u qadriyatlarlaridan biri sifatida qaralishi turgan Onasi Oftob oyimning ro‘molchasini uyitib yig‘lashida "Kumush unamaydi" deb ko‘ngliga chiroq yoqsa ham yorishmas,bitta-yu bitta qizini Marg‘inondan olib ketishlarida ona qalbidagi iztiroblar Qizlarning o‘rtada kokillarini o‘ynatib, belbog‘ini qoqib,bor-biriga bog‘lashlarida ,o‘ynashida,doira hammani davraga tortishiga konflikt sifatida Kumushning qarashlari keltirilgan.

Atlas qo‘ndirib kelin talashgan, ko‘zi iztirobdan qizarib kuyovni bilmay,"Ayol bo‘lib tug‘ilma Sharqda","Siz O‘shami?" degan taajjubi,suv yoqasida ko‘rganligi o‘zbek urf-odatlar, an‘analari xalqaro tillarda yangrayverishidan bir dalildir.

Homid majlis haqida gap ochib , qo‘li zanjirband qilingan Otabek-u Hojidadagi tushunmovchiliklar ro‘yi-rost Hasanalining sodiqligi,sadoqati, ayollarga ko‘z-quloq bo‘lib turishi,maktub orqali qamoqdan chiqarishga yordam bergan,har bir kunida yonida turgan do‘stida to‘lab bo‘lmas minnatdorchiliklar yotibdi.

Tadqiqot metodologiyasi

Xalq ustiga Azizbek 32 tangadan soliq sochishi,70 kunlik qamaldagi azoblar,ochlik, qahatchilik,rayosatning qiyin ahvoli ot yo‘rttirib kelayotgan jarchiga zarrin cho‘pon kiygizib jo‘natganligi aholining noroziligiga sabab bo‘lgan.

O'sha davrdagi og'ir jazo ---- o'lim,dor,jazosi ma'n etilishiga olib kelingan nomada ko'rguvchi tili bilan aytganda, Otabek hokimiyat ishlariga aralashganligini yuvish uchun sadoqat hamda ayollarga xos sadoqat aks etadi.

So'zlamaydi Kumush.Hibsdan halos bo'lishdi.Yashirincha uylanib olgan Otabek,Toshkonga ketmagan marg'ilonlikning yeng ichida ish bitirgan,ota-ona oldidan o'tmay qilgan ishlariga tushunish mushkulroq.Kitobga muhabbat,undov aks etgan bo'sh qolsa Fuzuliy bilan ovunadigan Kumush,devonni varoqlayotgan Otabek she'riyatda

Go'zim, jonim, afandim, sevdigim,
davlatli sultonim».

Oshiqlar uxlaydi saharga tomon

Fuzuliy devonin boshiga qo'yib.

Karbalo dashtida yayov kezmay dam olgan Fuzuliy Erkin Vohidov shunday alqaydi.

Ota-ona o'rtasida suhbatlarda Kumushni --- qaynana tilidan aytsak, "andi" deydi.Onangga kelin kerak,rayimizga qarshi borma deb turgan paytda,Homid Jannat bilan birga soxta taloq xatini o'ylab topishadi.Hushidan ketgan Oltinbibi,kundoshga kuni qolgan edi.Nechuk Marg'ilon qizg'onmasa?!

Tahlil va natija

Asardagi choy quyish san'ati, odob chuqur Otabek ota-ona qistovi bilan uylandi,uni deb baxtsiz bo'ldi ham Kumush,ham Zaynab.Ot haydab borayotgan Otabekni Sodiq to'xtatib qololmagach qutidor qattiq koyidi.Usta Alimnikida qolib Saodatning hikoyasi haqida eshitadi.

²Habibullo Qodiriy otasi haqida eslar ekan bu asar haqida ham birqancha ma'lumotlar beradi. Uning aytishicha, Qodiriy har hafta do'stlari bilan gap o'ynasharkan (Toshkanda gap o'ynaymiz deyishadi, Marg'ilonda osh yeymiz deyishadi, o'tirish, mashvarat ma'nosida). Har hafta shu gapga Qodiriy "O'tkan kunlar"ning yangi boblarini olib borar va do'stlariga o'qib berarkanlar.

Bir kuni Habibulla aka xonadonlarida gap majlisida asarning oxirgi qismini o'qib berganlarida hamma o'rtoqlari, o'zlariram yig'lagan ekanlar. Shu voqeadan oldin bir kuni Qodiriy ko'zlarida yosh bilan uydan chiqolmay qolibdilar.

³Kalvak Mahzum bilan Toshpo'lat tajang o'z zamonasining noxush o'yinlaridan, Obid ketmon sovetcha kolxozlashtirish siyosatidan aziyat chekadilar. Faqat aziyat chekadilar, xolos.

Dardlarining ildizi qayerda, gap nimada ekanini anglay olmaydilar, muammo tuguni qarshisida ojiz qoladilar. Voqean, Yusubek hoji maktubida bitgan o'sha azizbeklar o'yinidan keyin imyon og'irdan og'ir jarohatlangan, millat futuridan ketgan, otabek-u alimlar ko'milgan, o'zbek oyimlar....og'u qiynagan Kumushlar bo'lsa bordir?!

Xulosa qilib aytganda, asarda hayotning mudhish zarbasi ustidagi taqdirlarning voqealari tasvirlangan.

Tinchlik --- buyuk ne'mat.Vafo,sadoqat singari tuyg'ular, urf-odatlar qurboniga aylangan ko'ngillar haqida fikr yuritiladi.

Chin do'stlik, qo'g'irchoq xonga ishora qabilida ko'rsatilgan ommaviy spektakllar, kundoshlik azobi,sevgi,rashk, to'la aksini topgan ibratomuz xarakterga ega mahsuldir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Qodiriy A. O'tgan kunlar: ---Toshkent:Sharq,2005.
- 2.Davronbek Tojialiyev "O'tkan kunlar haqidagi ba'zi haqiqatlar",2004-2025.
- 3.Uzoq Jo'raqulov "O'tgan kunlar" bu ochuvchi,xulosalovchi maktublar xususida.